

NEMŠKI VOLKSTAG V VELIKOVCU 9. JUNIJA 1918 IN GIBANJE ZA MAJNIŠKO DEKLARACIJO NA JUŽNEM KOROŠKEM

TONE ZORN

Eden vidnejših izrazov protideklaracijske usmeritve nemškega političnega gibanja na območju južnega dela Koroške je gotovo tako imenovani nemški narodni zbor (Volkstag) v Velikovcu dne 9. junija 1918. Vsebina tega zbora ni le v tem, da je v marsičem izražal stališča deželnih oblasti do slovenske pobude, ampak predvsem v trditvah, ki so našle svoj dokončni izraz v plebiscitnem obdobju in tudi v sedanjem nemško-koroškem zgodovinsko-pisju; pa tudi med prireditelji Volkstaga najdemo osebe, ki so odločilno sodelovale pred 10. oktobrom 1920, dnevom plebiscita, in po njem. Tako je goste zbora pozdravil znani Josef Glantschnig iz Vovber, leta 1927 prvi deklarirani vindišar na Koroškem.¹ Med postavkami, uvodoma izraženimi na zboru, naj omenimo le najvažnejše, kot tisto, da koroški Slovenci »nimajo nič skupnega z veliko podpisno prevaro dr. Korošca in tovarišev«, da žive Slovenci v dobrih sosedskih odnosih z nemškimi deželani, da se obe narodnosti medsebojno podpirata pa tudi skupno borita proti razbitju svoje dežele. Zato je tudi Volkstag »veličastna prireditev spodnjega dela Koroške proti načrtom dr. Korošca in njegovih tovarišev po razbitju dežele«. Že to pot zasledimo geslo »Koroško Korošcem«, ki naj bi vzbujala pri slovenskem prebivalstvu deželni partikularizem; dejansko pa se je za njim skrivalo, vsaj v plebiscitnem obdobju, vse kaj drugega.² Ne šele pred plebiscitom, ampak že na tem Volkstagu zasledimo formulacijo o »domovino ljubečih« koroških Slovencih, ki pa jo kmalu zamenja izraz »domovini zvesto prebivalstvo«: »Domovino ljubeči koroški Slovenec noče imeti ničesar z razbijači države. Odklanja vsako skupnost s srbskimi načrti majniške deklaracije«; in kot je skušala nemškonacionalna propaganda po plebiscitu ločiti koroške Slovence v »domovini zvesto prebivalce« od iredentističnih (to je narodno zavednih) Slovencev, se moremo iz poročila o Volkstagu poučiti, »da se domovino ljubeči Slovenci s prezirom odvrčajo od stranke (namreč od Katoliškega političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem — T. Z.), ki zganja veleizdajo.« Postavila se je tudi zahteva krškemu (celovškemu) ordinariatu, da prepove slovenski duhovščini sodelovanje v deklaracijskem gibanju in pri zbiranju podpisov za majniško deklaracijo (kar se je medtem že zgodilo).³ Med govorniki Volkstaga je bil dalje predstavnik celjskega nemštva dr. Markhl. Tudi v njegovem govoru zasledimo trditve o mir-

nem sožitju obeh narodnosti, med Nemci in Slovenci, na območju južne Štajerske, dalje o tem, da nima nihče namena tlačiti Slovence, pa tudi o poskusih »vznenmirjevalcev«, ki želijo raztrgati Štajersko in Koroško: v bistvu teza, kakršno je zasledovala graška protislovenska publicistika tja v drugo svetovno vojno. Zanimivo je tudi njegovo, bodoči jugoslovanski državi nasprotno stališče, da je Nemcem potrebna prosta pot do Trsta in Jadrana; zahtevo po Jugoslaviji pa so po njegovem zanesli v deželo tujci. Volkstag je nastopil tudi proti zahtevam po slovenskem uradovanju in proti drugim upravičenim slovenskim kulturnim težnjam (npr. o šolstvu).⁴

To pa ni bila edina izjava z nemške strani. Že 2. septembra 1917, še preden se je razmahnilo deklaracijsko gibanje na območju južne Koroške, se je nemški narodni svet (Volktrat) izrekel proti samostojni jugoslovanski državi. Vse kaže, da je tej izjavi sledeči nemški narodni zbor (Deutscher Volkstag) z dne 13. januarja 1918 v Beljaku pospešil sklicanje občnega zbora Katoliškega političnega in gospodarskega društva na Koroškem dne 24. januarja 1918 v Celovcu, njegovo opredelitev za majniško deklaracijo in temu občnemu zboru sledečo podpisno akcijo za jugoslovansko državo.⁵ — Slovensko glasilo na Koroškem, »Mir«, je z 22. februarjem pričelo objavljati izjave slovenskega prebivalstva za majniško deklaracijo.

Vse kaže, da je skušala upravna oblast od začetka zavirati deklaracijsko gibanje in z njim politično manifestacijo slovenskega življa. Vsekakor je le nekaj dni po objavi prvih izjav za deklaracijo (28. II.) koroški deželni predsednik obvestil vse okrajne glavarje ter celovškega župana, da po sporočilu višjega tožilstva v Gradcu »zbiranje podpisov za jugoslovansko državo... ni smatrati za kazensko-pravni delikt...«,⁶ obrazložitev, ki pa ni zadovoljila. Dostopna dokumentacija kaže, da so oblasti prizadevno sledile slovenskim deklaracijskim izjavam. Ob tem ni slučajno, da je deželni predsednik 11. aprila 1918 opozoril na morebitne nepravilnosti pri zbiranju podpisov za deklaracijo. V uvodu zadevnega dopisa je najprej sicer opozoril, da dinastični, habsburški okvir deklaracije nima državi nasprotnega stališča, vendar pa se lahko pri zbiranju podpisov zgođe posamezne zlorabe, med katere je prištel zbiranje podpisov za deklaracijo pod drugačnimi gesli, kot na primer pod geslom ustanavljanja slovenskih društev, ugotavljanja številčnosti Slovencev in drugo.

Prepovedal je tudi — po nemškem napadu na slovenski tabor v Št. Janžu pri Dravogradu (tabor je bil 7. aprila 1918)⁷ — »zaradi ohranitve javnega reda in mira« podobna slovenska zborovanja na Koroškem. Zanimivo je, da je v tem času zahtevalo velikovško okrajno glavarstvo prepoved slovenske podpisne akcije; na to mu je deželni predsednik odgovoril, naj okrajno glavarstvo skrbno pazi na to akcijo, obljubil pa je tudi njeno morebitno prepoved, kolikor bi se akcija poživila, npr. po vrnitvi vojakov z bojišča.⁸

Tem omejitvam deklaracijske dejavnosti je sledila sredi maja 1918 prepoved vsakršne dejavnosti za podpis majniške deklaracije, kolikor bi bilo za tako prepoved najti zakonsko osnovo. Ustrezni dopis koroškega deželnega predsednika z dne 15. maja 1918, važen ne le za Koroško, ampak za celotno slovensko etnično ozemlje, se je skliceval na izjavo takratnega ministrskega predsednika Seidelerja na eni od konferenc z dne 3. maja, da (cit. po dopisu) »ne bodo pritegnjeni v bodoče v jugoslovansko državo, kolikor bo do nje sploh kdaj prišlo, nobeni deli avstrijskega državnega ozemlja, ki leže na poti do Jadrana, in so najožje povezani z nemškim jezikovnim območjem. Vse k takim ciljem usmerjene agitacije (namreč za jugoslovansko državo — T. Z.)« — nadaljuje dopis — »so primerne le za ščuvanje narodnosti drugo proti drugi in zastrupljajo njihove medsebojne odnose.

Zato se mora,« pravi dopis, »v državnem interesu omejiti taka dejavnost z vsemi razpoložljivimi zakonskimi sredstvi.« Poudaril je tudi, da je nujno zborovanja, ki vodijo k »ščuvanju«, brezpogojno »potlačiti«. Kolikor pa se dovolijo zborovanja, naj se dovoli le pod pogoji, ki izključujejo propagando v dopisu omenjenih smernic (tj. za jugoslovansko državo).⁹ Zadnji dostopni dopis koroškega deželnega predsednika, namenjen deklaracijskemu gibanju, je z dne 15. septembra 1918; v njem pa je že vnaprej prepovedana vsakršna deklaracijska dejavnost na podlagi morebitno izdelanih izjav ali peticij.¹⁰

OPOMBE

1. J. Pleterski, Narodna in politična zavest na Koroškem, Ljubljana 1965, str. 348; — 2. H. Steinacher, Sieg in deutscher Nacht, Wien 1943; — 3. M. Wutte, Kärntens Freiheitskampf, 1943, str. 54; — 4. Prepis zapisnika zborovanja v Velikovcu hrani arhiv Inštituta za narodnostna vprašanja. Tudi druge, v tekstu citirane dokumente hrani v prepisu ta arhiv; — 5. Prim. Fr. Smodej, Majniška deklaracija na Koroškem, Slovenec, Ljubljana, 29. 5. 1927, 120; — 6. Dopis koroškega deželnega predsednika Zl. 1748/Präs. z dne 28. 2. 1918; — 7. B. Teplý, Tabor v Šentjanžu pred 50 leti, Koroški fužinar, 25. 1. 1919, št. 1; — 8. Dopis Z. 3463/Präs, z dne 23. 4. 1918; — 9. Dopis Z. 4143/Präs. vodji velikovškega okrajnega glavarstva; — 10. Dopis Z. 7943/Präs. z dne 15. 9. 1918 vsem koroškim okrajnim glavarjem.

